

Yarımburgaz Mağarası'nda Son Durum

Şengül G. Aydıngün

Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü.
sengul19@gmail.com

Yarımburgaz Mağarası'nın Kısa Araştırma Tarihçesi

Tarihöncesi araştırmaları açısından çok önemli bir yer olan Yarımburgaz Mağarası, 1869/70 yıllarında jeolog Miralay Macarlı Abdullah Bey'in bilim dünyasına sunduğu birkaç yayının¹ ardından, 1900'lü yıllarda Rabius Bousquet², Harun Reşit Kocacan³, Raymond Hovasse⁴ ve G. E. Hubbard⁵ tarafından jeolojik olarak incelenerek yayımlanmıştır. Hovasse, bu mağaranın tarihöncesi yerleşime uygunluğuna dikkat çeken ilk kişidir. Mağaradaki ilk arkeolojik incelemeler ise 1959 yılında Şevket Aziz Kansu tarafından yapılmıştır⁶. Sonraları 1963'te İsmail Kılıç Kökten, 1964-1965'te Şevket Aziz Kansu ve Necati Dolunay tarafından açılan sondajlarla bazı bilgiler edinilmiştir⁷. Yarımburgaz Mağarası uzun bir aradan sonra İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Prehistorya Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'ın bilimsel danışmanlığında İstanbul Arkeoloji Müzeleri başkanlığında 1986 yılında tekrar değerlendirmeye alınmış ve Özdoğan, mağaranın en eski yerleşiminin Alt Paleolitik Çağ'a ait olduğunu saptamıştır⁸. M. Özdoğan daha sonra, Türkiye'nin Pleistosen arkeolojisinin daha iyi anlaşılması amacıyla kazıları aynı üniversitenin öğretim üyelerinden Prof. Dr. Güven Arsebük'ün bilimsel yönetimindeki, Prof. Dr. Mihriban Özbaşaran ve ABD Berkeley-California Üniversitesi, Antropoloji Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. F. Clark Howell gibi önemli bilim insanlarının da yer aldığı ekibe bırakmıştır⁹. 1988-90 yıllarında gerçekleşen kazılar Yarımburgaz'ın arkeolojik geçmişine ışık tutan en sağlam verilerle önem kazanmıştır.

Günümüzde Başakşehir İlçesi¹⁰ sınırları içinde Altınşehir mevkiinde kalan bu doğal mağara, yalnız ülkemizin değil, Avrupa'nın da en eski insanlık izlerini barındırması açısından dünya kültür tarihinde ayrı bir öneme sahiptir. Mağara, günümüzde 2,5 km güneyinde yer alan Küçükçekmece Lagün Gölü ve önünden geçen Sazlıdere (Antik Bathynias Nehri) ile zengin su kaynakları yakında olması sayesinde doğal bir barınma ve konaklama yeri olma özelliğine sahiptir (Res. 1). Binlerce yıl önceki konumunda Küçükçekmece'nin Marmara'nın bir koyu olduğu düşünülecek olursa, Marmara Denizi sularının mağaranın önüne kadar yaklaştığı düşünülmektedir. Kuzeyden gelen Sazlıdere'nin tatlı sularının deniz suyuyla birleştiği mağaranın önünde oluşan eko-sistemde gelişen zengin su ürünleri ve buna bağlı beslenen su kuşları, ilk yerleşimcilere sonsuz bir besin kaynağı yaratmış olmalıdır. Mağara içinde yaz kış değişmeyen sıcaklık, insanların barınması için çok ideal koşulları oluşturur.

Yarımburgaz Mağarası, jeolojik olarak Altınşehir formasyonu olarak adlandırılan birim içinde, altta resifal kireçtaşı ve üstte killi kireçtaşıyla temsil edilir. Orta Eosen kökenli ve kalker oluşumlu bir kayalık tepenin Küçükçekmece Gölü'ne dökülen Sazlıdere'ye bakan batı yamacında yer alır. Mağara fosilli Eosen kireçtaşı içinde doğal olarak oluşmuştur ve karstik özellik sunar¹¹.

Yarımburgaz, yaklaşık 1.000.000 yıl öncesinde oluşmuş bir Orta Pleistosen Dönem mağarasıdır. Mağaranın oluşumundan yaklaşık 400.000 yıl sonra insan gruplarının mağarayı kullan-

Res. 1: Yarımburgaz Mağarası'nın dıştan görünümü.

maya başlığı anlaşılmaktadır. Burada insanlığa ait izlerin yaklaşık 600.000 yıl önce başladığı sanılmaktadır¹². Yarımburgaz Mağarası, arkeoloji, jeoloji, jeokronoloji, jeoarkeoloji ve paleoekoloji açısından çok büyük bir öneme sahiptir. İçindeki dolgular 4. Zaman'dan (Kvarterner) bu yana değişen iklim, ortam, biyodünya, deniz seviyeleri ile kültür tarihinin birlikte izlenebildiği çok önemli bir jeoarkeoloji rehberi niteliğindedir.

Mağara'nın iki girişi bulunmaktadır. Üst kotta 52 m uzunluğunda ve tavan yüksekliği yaklaşık 15 m'ye yaklaşan büyük bir galeri ile aşağı kotta 700 m kadar ilerlenen, başlangıcı dar ancak zaman zaman genişleyip sarkıt ve dikitlerin olduğu salonlara sahip ikinci bir galeriden oluşmaktadır. Mağara, 19. yüzyılın ortalarından itibaren bilim dünyasında bilinmektedir. Yarımburgaz Mağarası'nın bilim dünyasında tanınmasında yukarıda da açıklandığı gibi Abdullah Bey'in başlattığı jeolojik incelemeler önemlidir. Mağarada yapılan arkeolojik kazılar, daha çok insanlık tarihini ilgilendiren kültür kazıları olmuştur. Bu nedenle mağaranın anakaya tabanına kadar inilmemiştir. Ancak yine de bu kazılar, mağaranın jeolojik önemini de ortaya çıkarmıştır. Böylece Marmara Bölgesi'nin geçirdiği jeolojik değişimler ile iklim farklılıkları tespit edilebilmiştir. Çalışmalarda Marmara Bölgesi'nin Orta Pleistosen başlarından günümüze kadar soğuk-kurak, soğuk-yağışlı, sıcak-kurak ve sıcak-yağışlı dönemler geçirdiği anlaşılmıştır. Bu değişimleri gösteren katmanlarda dönemin hayvan fosilleri de açığa çıkarılmıştır. Mağaradaki çalışmalar bölgede yaşayan canlı türleri hakkında da oldukça bilgi vermiştir. Mikrofauna örneklerinden anlaşıldığına göre yarasagiller, böcekler, kuşlar, kemirgenler ve balık çeşitleri yanında, makrofauna türlerine giren ayılar, yaban domuzları, köpek ve kedigiller, sırtlangiller ve sansargiller gibi türlerin varlığı tespit edilmiştir. Mağarada saptanan buluntular arasında insan kemiklerine rastlanılamamıştır. Ancak Paleolitik Çağ'a tarihlenen ilkel aletler ağırlıklı olarak yer almaktadır. Bunlar çimentolaşmış breş tabakası altında kitlenmiş durumda Orta Pleistosen Dönem'e tarihlenen ve Olduwan türü olarak bilinen çaytaşı aletlerdir. Bu aletler insanlık tarihinin yaklaşık 3 milyon yıl önce kullanmaya başladığı ve yüz binlerce yıl aynı biçimde yaparak kullandığı ilk aletlerdendir ve mağarada Dip Pleistosen'in sonları ile Orta Pleistosen'in başlarından itibaren insanların yaşamış olduğuna işaret etmektedir. Mağarada saptanan aletlerin bir diğer önemi ise insan elinden çıkma ilk aletlerin, satır ve kıyıcı satır yapım geleneğine ait bulguların gerçek katmanları içinde saptanabildiği ilk yer olmasıdır. Afrika ve Asya ile Avrupa arasındaki doğal geçiş yollarının üzerindeki Yarımburgaz Mağarası stratejik konumu açısından da çok önemlidir.

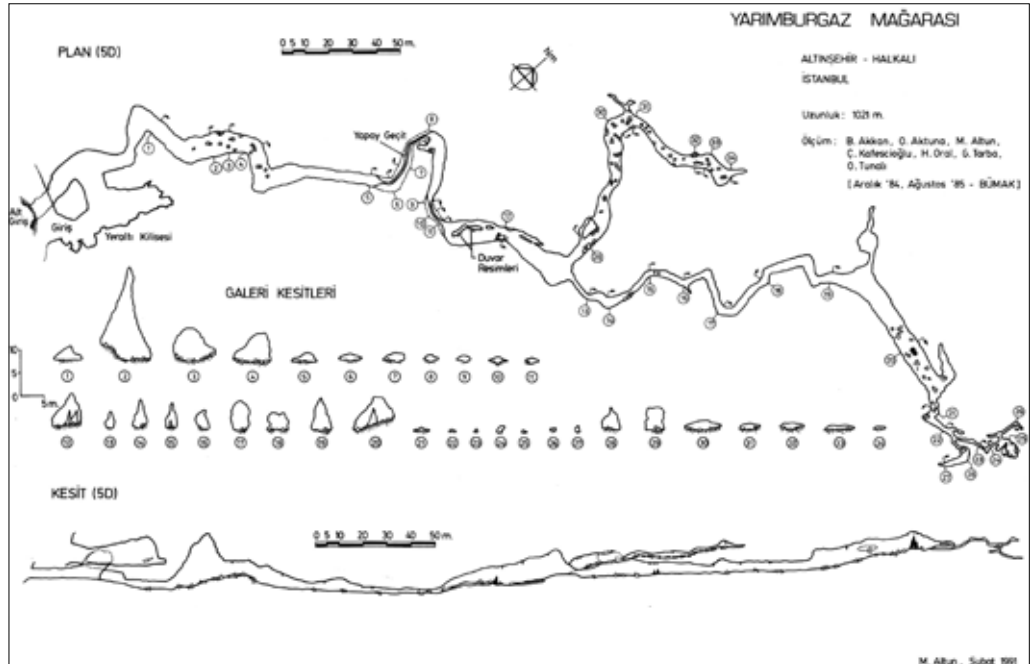
Mağaranın günümüzde birbirinden farklı kotlarda iki ağız bulunmaktadır. Aşağı giriş A Galerisi, yukarı giriş ise B Galerisi olarak adlandırılmıştır. Yukarı mağaradan, alttaki galeri biçiminde başlayan daha sonra kayalığın derinliklerine doğru tünel görünümünde kavisler çizerek, yer yer geniş salonlarla devam eden alt bölüme (Aşağı Mağara/A Galerisi), ağız kısmına yakın bir yerde bir rampayla geçilmektedir. Yukarı mağaranın hemen körlenmesine karşın, aşağı mağara yaklaşık olarak 700 m kadar devam etmektedir. Aşağı mağarada ağızdan yaklaşık 240 m uzakta meydana gelen çatallaşmadan sonra sağdaki kol soldakine nazaran daha fazla uzayarak en sonda genişçe bir dehlizden sonra takip edilemeyecek kadar daralmaktadır. Yarımburgaz Mağarası'nda yapılan kazılarda aşağı mağarada anakayaya yalnız ağız kısmında ulaşılmış, iç

kısımda inilemediği için mağaranın gerçek yüksekliği saptanamamıştır. Paleolitik dönemlerde mağaranın çevre şartlarının günümüzden çok farklı olduğu tahmin edilmektedir.

Yarımburgaz Mağarası kazıları, ilk kez kültürel süreç içinde tabakalı olarak Alt Paleolitik Çağ'dan (600.000) Son Kalkolitik Çağ'a (MÖ 3200) kadar tarihsel kronolojinin tespit edildiği çalışmalardır. Aşağı ve yukarı mağarada yapılan eşzamanlı arkeolojik kazılarda Özdoğan'ın belirlediğine göre, yukarı mağaranın 15-12, aşağı mağaranın 12-3. tabakaları, en eski kültür evresi Alt Paleolitik Çağ'a aittir¹³. Alt Paleolitik Çağ'ın yontmataş buluntu topluluğuna ait aletler çakmaktaşı, çert ve kuvarsit gibi irili ufaklı yumrulardan yongalanarak günlük işler için kullanılan gören basit ancak dönem için oldukça kullanışlı aletlerdir. Taş aletler arasında yongalar çoğunluktadır¹⁴. Bu çağda 10-12 kişilik göçer ailelerin Yarımburgaz'ı kullandıkları, bunların çevredeki zengin bir çeşitliliği olan bol besin kaynaklarını kullanarak avcılık ve toplayıcılıkla geçimlerini sürdürdükleri anlaşılmıştır. Mağarada mevsimlik olarak konaklayanlar arasında *Ursus deningeri* adlı fosil ayı türüne ait kemikler de bulunmuştur. Yukarı mağara 11-8. tabakaları Orta Paleolitik, 7-6. tabakalar ise Üst Paleolitik-Epipaleolitik olarak yorumlanmış, mağaranın kullanımının Neolitik Çağ'da da devam ettiği 5. tabakada (MÖ 6300-4300) saptanmıştır. Bu dönem ilk tarımsal etkinliklerin başlangıç dönemidir. Bu dönemde mağara, bir kült yeri olarak kullanılmış olmalıdır. 4-2. tabakalarda, Kalkolitik Çağ'a ait çanak çömlek ve diğer buluntular belirlenmiştir. Yarımburgaz'da sonraki dönemlerde de yaşam devam etmiştir. Yarımburgaz Mağarası'nın tarihöncesi dönem buluntuları İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Mağara duvarlarındaki bazı tekne resimleri Hovasse tarafından Tunç Çağı gemilerine benzetilmiş, Kansu da bu görüşü desteklemiştir¹⁵. Mağara girişindeki bazı taş sıraları, buranın Hellenistik ve Roma (MÖ 5. yüzyıl - MS 5. yüzyıl) dönemlerinde de kullanıldığını göstermektedir. Yol yapımı ve İSKİ inşaatı sırasında bu kalıntılar oldukça tahrip olmuştur. Aşağı ve yukarı mağaralarda ortak olan 1. tabaka ise Bizans Dönemi'ne aittir. Bizans Dönemi'nde Yarımburgaz büyük bir manastır kompleksi olarak düzenlenmiştir. Dış cephedeki duvar izlerinden ve tavandaki niş ve apsislerden buradaki Bizans manastır hayatının büyüklüğü anlaşılmaktadır. Bu dönemde mağara duvarlarının mermerle kaplandığı, nişler açıldığı, apsis kısmının koro şeklinde düzenlendiği, bazı kısımlarına ikinci bir katın yapıldığı ve tavan-daki kayaların sütun başlığı biçiminde oyulduğu görülmektedir.

Mağaradaki Tahribatlar

İstanbul Tarihöncesi Çağlar Arkeolojik Araştırmaları (İTA) Projesi kapsamında 2007 yılından itibaren farklı disiplinlerle işbirliği içinde yürütülen uluslararası araştırmalarda Yarımburgaz

Res. 2: Boğaziçi Üniversitesi, Mağara Araştırma Kulübü (BÜMAK) tarafından çizilmiş harita.

Res. 3: Yarımburgaz Mağarası üstündeki yapılaşma durumu.

Mağarası ve çevresi zaman zaman araştırma programına alınmaktadır. Başakşehir Belediyesi sorumluluğuna bırakılmış olan mağaranın 2015 yılında incelemesi için belediye yetkilileriyle görüşülmüş ve mağaranın demir parmaklıklarının kilidi belediye görevlilerince açılarak inceleme yapmamız sağlanmıştır. Çalışmalarımız boyunca Başakşehir Belediyesi görevlileri her türlü desteği sağlamışlardır. Yarımburgaz'da yaptığımız incelemede, mağara içindeki tahribatın hiçbir dönemde olmadığı kadar arttığı, bunun yanında duvarlarda tarihöncesi, özellikle Neolitik Dönem resim taklitlerinin ve boyamaların yapıldığı görülmüştür. Mağaradaki tahribatlar ayrıntılı olarak belgelenecek ilgili kurumlara rapor halinde sunulmuştur. Özellikle mağara içindeki taklit resimlerin gelecekteki bilimsel çalışmalarda yanıltıcı olmaması amacıyla raporun yenilenerek yayımlanmasına karar verilmiştir. Çalışmada Yarımburgaz'la ilgili çok geniş bir kaynakça listesi de hazırlanarak Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne sunulmuştur. Mağaradaki tahribatların belgelenecek amacıyla 1991 yılında BÜMAK (Boğaziçi Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü) tarafından çizilmiş ayrıntılı harita kullanılmış (Res. 2), Yarımburgaz Mağarası üzerindeki yapılaşma durumu, mağara haritası, yüzeye yerleştirilerek gösterilmiştir (Res. 3).

Mağara içindeki tahribatın yerlerini gösterebilmek için harita altı bölüme ayrılmıştır (Res. 4). Raslanılan tahribatların önemlileri (kaçak kazılar, kırılmış ve oyulmuş duvarlar, sahte resimler, ateşten dolayı islenmiş yüzeyler, duvarlara yazılar) mağaranın hangi bölümünde olduğu belirtilerek gösterilmiştir (Res. 5-36). Ancak bu resimlerde görülen tahribatlar, mevcudun azını yansıtmaktadır. Kaçak kazı çukurlarının derinlikleri de fotoğraf üzerinde gösterilmiştir.

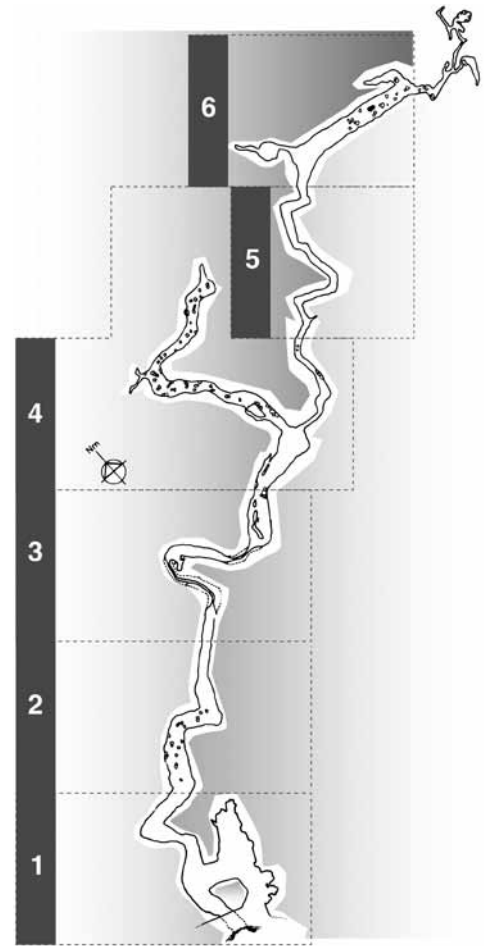
Yeni Yapılmış Duvar Resimleri

Geyik Avı Sahnesi: Mağarada yapılan ilk araştırmalardan itibaren bilinen ve Tunç Çağı'ndan Roma Dönemi'ne kadar değişik zamanlarda yapıldığı kabul edilen üç adet tekne resmi bulunmaktadır. Bu resimlerin akıbetini öğrenmek üzere Başakşehir Belediyesi'ne ait zabıta görevlileri ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü'nden bir grupla mağaraya girilmiştir. Başakşehir Belediyesi Halkla İlişkiler Fotoğrafçısı, Aşağı girişten 55 m içeri doğru ilerlendiğinde sağ duvar üzerindeki birtakım figürlere dikkatimizi çekmiştir (Res. 8). Dikkatli aydınlatıldığında büyük bir geyik ve etrafında elinde ok ve yayıyla koşuşturan insan figürlerinin varlığı fark edilmiştir. Konya Çumra yakınlarındaki Neolitik Dönem Çatalhöyük yerleşmesinde James Mellaart'ın kazılarında ortaya çıkarılan V. tabakadaki 1 no'lu odanın duvarındaki "Geyik Avı" sahnelerini¹⁶ çok andıran bu sahne, ekibi oldukça şaşırtmıştır. Oldukça silik durumdaki sahnede kırmızı ve siyah boyayla geyiğin ve bazı insan figürlerinin boyandığı anlaşılmıştır. Kırmızı boyalı figürler

siyah boyalılarına göre daha kötü durumdadır. Bu av sahnesinin konu olduğu resimden önceki yayınlarda hiç söz edilmemesi ve bizlerin de defalarca girip çıktığımız halde fark etmememiz, resmin sonradan yapılmış olup olmayacağı ihtimalini akla getirmiştir. Bu nedenle yayınlara tekrar bakılmıştır. İstanbul Üniversitesi Jeoloji Bölümü emekli öğretim üyelerinden Prof. Dr. Engin Meriç'in "Jeoloji ve Arkeoloji. İstanbul ve Yakın Çevresinin 8500 Yıllık Geçmişinden Kesitler" adlı yayınının 22. sayfasında aynı resmin kullanıldığı (Res. 37), 21. sayfasında ise Yarımburgaz Mağarası'nın 1984-85 tarihlerinde ölçümleri alınıp, 1991 yılında çizimi tamamlanan Boğaziçi Üniversitesi Mağaracılık Kulübü üyelerinden Mehmet Altun'un hazırladığı planı üzerinde "Geyik ve Avcılar" sahnesinin harita üzerine el yazısıyla işaretlendiği görülmüştür¹⁷ (Res. 38). Bunun üzerine Yarımburgaz'da son dönem arkeolojik kazıların bilimsel başkanlığını yürütmüş Prof. Dr. Güven Arsebük'le irtibata geçilmiş, duvar resminden haberlerinin olup olmadığı sorulmuştur. Sayın Arsebük, resimden haberlerinin olmadığını, kendilerinin mağarayı geçmişte detaylı incelediklerini ancak daha çok kazı açmalarına ve bunların sonuçlarının yayımlanmasına ağırlık verdiklerini belirtmiştir. Ardından geçmişte mağaranın ölçümlerini alan mağara araştırmacılarından Hasan Oral ve Mehmet Altun'la irtibata geçilmiştir. Planı çizen Mehmet Altun, planının gerçeğinde "Geyik Avı" sahnesi olarak işaretli bir yazının olmadığını, kitaptaki planda bu yazının elle sonradan konulduğunu belirtmiştir. Gerçekten de planın yayımlandığı Boğaziçi Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü'nün orijinal yayınında da harita üzerinde böyle bir ilave yer almaktadır¹⁸. Ancak bu sahnenin sahte olup olmadığı konusundaki şüphelerimizin tam olarak giderilmesi için, aralarında bu mağarada geçmişte araştırmalara katılmış mağara araştırmacıları Dr. Metin Albukrek, Turgay Gönülalan, İlker Gürbüz, Gülhun Gürbüz, Gülşen Küçükali Üstün, Berk Üstün, Soner Yarkın ve Bülent Erdem ile İstanbul Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölüm Başkanı Prof. Dr. Hayrettin Koral gözlem yapabilmeleri için temsilci Elif Kavas'la çalışmalara davet edilmelerine karar verilmiştir.

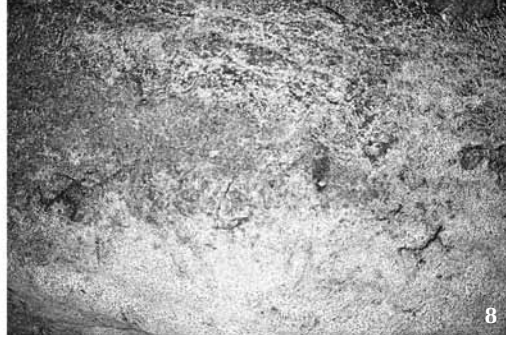
Mağara araştırmacıları ve jeolog Prof. Dr. Hayrettin Koral'la yapılan inceleme ve gözlem sonucunda mağaradaki "geyik avı" sahnesinin orijinal olamayacağı üzerinde görüş birliğine varılmıştır. İlgililerce hazırlanan gözlem raporları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne iletilmiştir.

Ancak kesin sonucu öğrenmek için yine de boya analizleri gerekmektedir. Neolitik Dönem Çatalhöyük duvar resimlerini taklit eden bu sahnenin ne zaman yapılmış olabileceğine dair sorular ortaya çıkmıştır. Çünkü mağarada hem geçmişte hem de yakın zamanda bir seri film, dizi film ve müzik klipleri çekimleri yapılmıştır¹⁹. Sözü geçen "geyik avı" sahnesinin yakınında dekor amaçlı yapıldığı sanılan sprej boya izleri mevcuttur (Res. 9). Araştırma ekibimiz, içinde Yarımburgaz Mağarası görüntülerinin olduğu film ve dizileri incelemeye almıştır. Özellikle geyik avı sahnesinin görüntülerinin bulunduğu bölümlere rastlanılması, resmin ne zaman yapıldığı konusuna açıklık getirecektir. Bu durumun netleşmesi gelecekte mağarada yapılacak çalışmalarda araştırmacıların yanlış düşmemeleri için bilimsel bir etik gereğidir. Mağara içinde tarihöncesi resimleri taklit ederek yeniden yapılmış resimler giderek çoğalmaktadır. Bizon avı sahnesi, mağaranın A girişinin, planda 4. bölümde gösterilen sol yönde

Res. 4: Detaylı tahrifatı gösterebilmek için harita, 6 bölüme ayrılmıştır.

Res. 5-9: Tahribatı detaylandırmak üzere bölümlediğimiz haritaya göre, 1. bölümdeki tahribat.

siyah kalem boyayla yapılmış bir bizon ve çöp adam tipinde iki küçük figürün yer aldığı resim sonradan yapılmıştır (Res. 24). Tahribat raporu detaylarını gösteren plan üzerinde, yeni yazılmış isimler ve çok sayıda grafitiye ait yerler belirtilmiştir (Res. 12, 27, 34).

Eski Resimler Üzerindeki Tahribatlar

İlk kez Hovasse tarafından üzerinde detaylı durulan üç adet tekne resmi, aşağı mağaranın ilerisinde ikinci büyük salonda yer almaktadır. Buradaki teknelerden özellikle kürekçili olan en eskiye tarihlenebilendir. Hovasse, Girit'teki Knossos ve Thera (Santhorini) Adası'ndaki duvar resimlerinde betimlenmiş Tunç Çağı tekne modelleri ile insan betimlerinin benzerliğinden yola çıkarak bu teknelerdeki insan betimlerini Tunç Çağı'nın Giriitlilerine atfetmekte, hatta onlarla deniz ticaretinin olasılığından söz etmektedir²⁰. Diğer iki tekneden biri yelkenli ve direkli, diğeri ise yelkensiz ve küreksizdir. Tekne resimlerinin yakınında ve üzerinde giderek artan sayıda kazımayla isimler yazılmaya başlanılmıştır. Bazı isimlerin eski araştırma fotoğraflarımızla karşılaştırdığımızda son bir yıl içinde yazılmış olduğu görülmektedir (Res. 15-17).

Mağara İçindeki ve Dışındaki Fiziki Tahribatlar

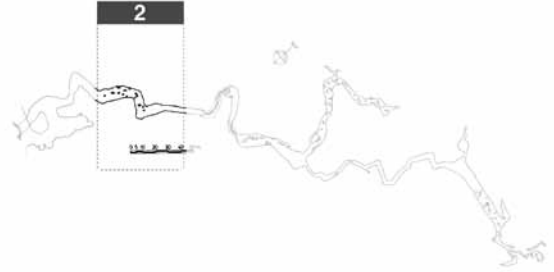
Bu tür tahribatlar için mağaranın her köşesi detaylı olarak taranmış, açılan kazı çukurları, oldukça derin delikler, duvarlara oyulmuş dinamitleme delikleri tek tek tespit edilmiştir (Res. 21). Yarımburgaz'ın tahribatlar açısından en son durumu, 1991 yılında BÜMAK tarafından

hazırlanmış plan üzerine işlenmiştir. Aşağıda, tespit ettiğimiz hasarların ve risklerin yerleri ile en önemlileri özetlenmektedir; ancak tahribat fotoğraflardan anlayamayacak kadar fazladır.

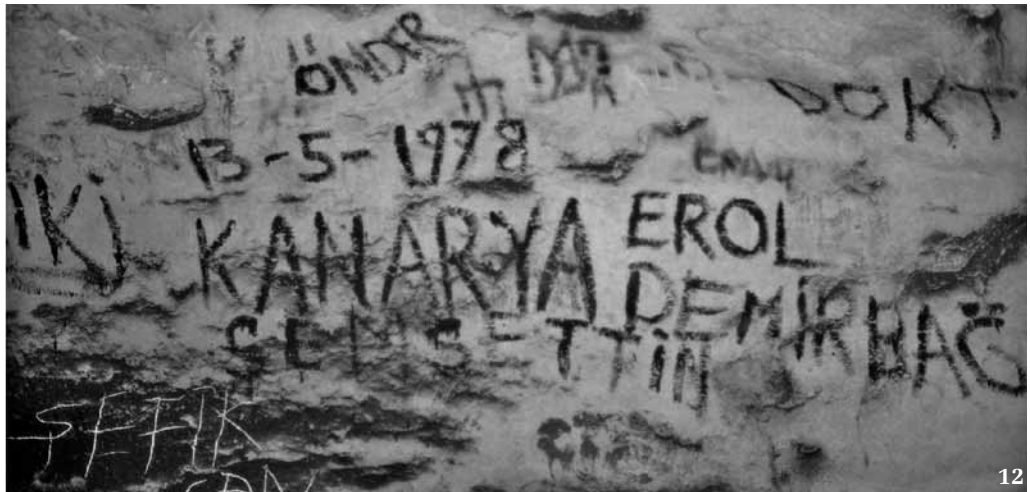
- Yarımburgaz Mağarası üzerindeki çarpık yapılaşma, doğudan batıya doğru ilerlemektedir. Batıya doğru ilerleyen yüzeydeki çarpık yapılaşma, mağaranın yüzeye oturtulmuş hali, Res. 3'te de açıkça görülebilmektedir. Batıya doğru ilerledikçe, alçalan yüzey meybinden dolayı doğal yüzey, mağaranın tavanına yakınlaşmaktadır. Bu da derin temellerin kazılması durumunda ciddi can ve mal kayıplarına neden olacağına işaretidir. Bu nedenle, batıya doğru devam eden yapılaşmanın acilen önlenmesi gereklidir.

- Mağaranın yüzeye oturtulmuş hali, Res. 3'te de görülebileceği üzere, ana girişinin kuzeyindeki vadinin cep oluşturduğu noktada yer alan "yeddi emin otoparkı", mağaranın sol koluna çok yakındır. Bu noktada yamacın biraz daha traşlanarak yeni park alanı açılması, mağaraya arkadan yeni bir girişin açılması demek olup, doğal dengesinin bozulmasına neden olacak, zaten korumasız olan mağara daha da tahribata açık bir durumda kalacaktır. Ayrıca, bu otoparktaki herhangi bir genişletme, beklenmedik bir çökme, can ve mal kaybına neden olabilir. Bu konuda ciddi önlem alınmalıdır.

- Mağaranın her iki girişi de demir parmaklıklarla kapatılmış olmasına karşın, parmaklık demirleri kesilip bükülmekte ve sürekli olarak içeriye giriş mümkün olmaktadır (Res. 6). Önlem olarak, bilhassa geceleri periyodik olarak kontrollerin artırılması ve demirlerdeki hasarların hemen tamir edilmesi gereklidir.

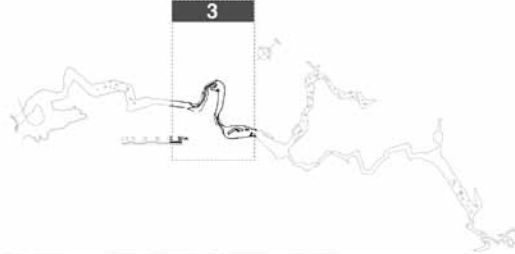
Res. 10-12: Tahribatı detaylandırmak üzere bölümlediğimiz haritaya göre, 2. bölümdeki tahribat.

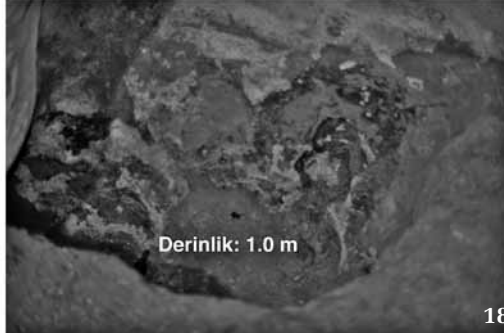
- Mağaranın sağ kolunun sonuna doğru, tavandan mağaranın sonuna doğru eskiden Küçük Tuna Suyu olarak adlandırılan ve şelale gibi akan sulardan numune alınmış ve önçalışma olarak, özel bir gıda fabrikasında mikrobiyolojik analizi yapılmıştır. Mağara içinde rastlanması beklenen içme suyu kalitesinin tam tersine, tavandan akarak şelale yapan suda, yüksek miktarda Enterobakteri tespit edilmiştir. Bu durum suya, büyük bir olasılıkla lağım suyunun karıştığını göstermektedir. Bunun nedeni Yarımburgaz'ın tepesine kaçak olarak inşa edilmiş evlerin kanalizasyon sisteminin bulunmaması, onun yerine kanalizasyon atıklarını aşağıya vermesidir. Lağım sularının mağaranın doğal yapısını bozacağı tartışmasızdır.

- Mağaranın sağ kolunun sonunda tavandan yeni düşmüş kaya bloklarıyla karşılaşmıştır. Bunun yüzeyden açılmış bir sondaj deliği nedeniyle oluştuğunu düşünmekteyiz (Res. 35-36).

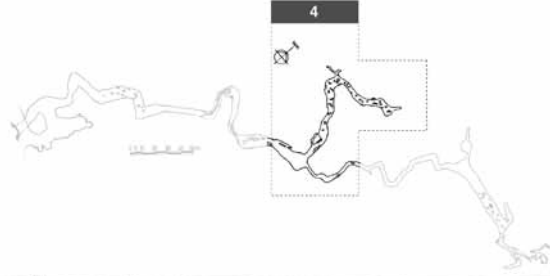
- Mağaranın girişinden 150 m içeriye kadar olan ilk kısımdaki duvarlar yoğun isle kaplıdır (Res. 11). Bunlar, burada çekilen film sahneleri için yakılan ateş, meşale, patlatmalar vs. nedeniyle olmalıdır. Ancak halen içeride lastik, kağıt vs. yakılarak, taş kırma makineleri için jeneratörler çalıştırılarak, mağara kirletilmeye devam edilmektedir.

Res. 13-18: Tahribatı detaylandırmak üzere bölümlediğimiz haritaya göre, 3. bölümdeki tahribat.

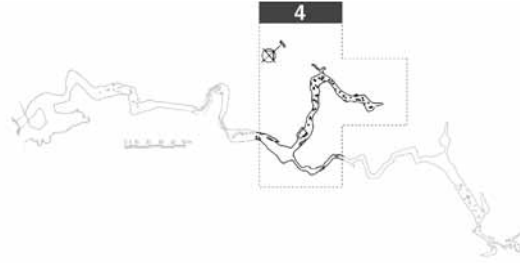
Res. 19-21: Tahribatı detaylandırmak üzere bölümlediğimiz haritaya göre, 4. bölümdeki tahribat.

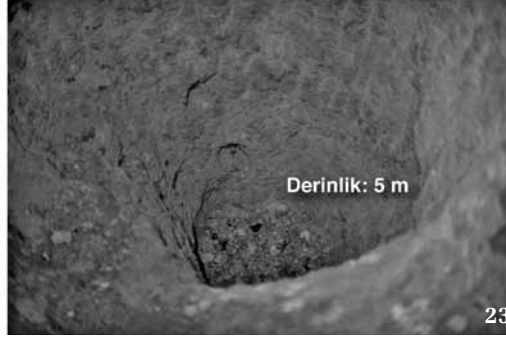
- Mağara içinde, anlamsızca define arama çukurları kazılmaya devam edilmektedir. Fotoğraflarda da görüldüğü üzere, çukurlar yalnızca kazma kürekle değil, jeneratörlerle çalışan taş kırıcı makineler ve dinamit kullanılarak açılmaktadır. Bunlar sonucunda, mağaranın doğal yapısı ve jeolojik tarihe ışık tutan, mağara içindeki yüzbinlerce yıllık doğal tabakalaşma tahrip edilmektedir.

- Daha önce yapılmış çalışmalarda mağarada rastlanması gereken yarasalara rastlanılmamıştır. Bilindiği üzere yarasalar, geceleri mağaradan çıkarak sivrisinek ve zararlı böceklerle beslendikleri için hem tarım, hem de halk sağlığı açısından çok faydalıdır. Mağara içinde dinamit, jeneratör ve kırıcı makinelerle delik açma faaliyetlerinden çıkan gürültü ve egzoz dumanı, onların yaşam alanını daralttığından mağarada artık yarasalar yaşamamaktadır. Bu olumsuz faaliyetler sonucunda, Yarımburgaz'da yaşadığı kaydedilmiş ve mağaraya adapte olmuş daha küçük canlıların da olumsuz etkilendikleri görülmektedir.

2016 yılında Bakanlık Temsilcisi Hüseyin Toprak'ın katılımıyla yapılan yüzey araştırmasında daha çok mağara dışı incelemeler yapılmış, bu incelemede mağaranın ağzının tam aşağı kesimindeki toprak yığınının üzerinde bir adet figürin bacağı ya da kap ayağı olabilecek bir parça temsilci tarafından bulunmuştur (Res. 39). Yine aynı toprak yapısı üzerinde kireçtaşı özellikli bir plakada baykuş yüzü bir insan betimi (Res. 40), birkaç adet çakmaktaşı yonga ve bir adet

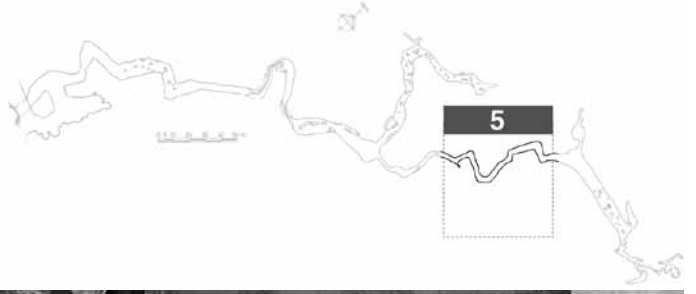

Res. 22-27: Tahribatı detaylandırmak üzere bölümlediğimiz haritaya göre, 4. bölümdeki tahribat.

mikrolit aletle birlikte ele geçmiştir (Res. 41). Ayrıca 1986 yılı kazılarını yürüten M. Özdoğan'ın tanımladığı biçimde Son Neolitik (Yarımburgaz V) ve Kalkolitik Çağ'a (Yarımburgaz IV- II) tarihlenebilecek çanak çömlek parçalarına rastlanılmıştır. Yarımburgaz V olarak ayırımı yapılabilen iki çanak kırığı mat siyah olup, sıg çizi bezemelidir (Res. 42). Mağara ağzındaki etekteki toprak yüzeyinde en çok gözlemlenen çanak çömlek, elde özenle biçimlendirilmiş, ancak hamurda kum ve mika katkısı daha fazla olan, kırmızımsı, devetüyü, parlak açkılı ve alacalı tonların görüldüğü parçalardır ve bunlar Yarımburgaz IV'e tarihlenebilmektedir. Baklava bezekli çok iyi parlatılmış bir parça ile zikzak ya da verev çizgili parçalar da yine Yarımburgaz IV'ün özelliklerini taşımaktadır. Yarımburgaz II olarak tanımlanabilen çanak çömlek parçalarının kap yüzeyleri çok iyi düzeltilmiş ve kenar kalınlıkları çok inceltirilmiştir. Parlak siyah, açık kahve, alacalı kızılkahve ve devetüyü renkli bu çanak çömleği ince kenarı ve arıtılmış çok ince kilden olmasıyla Yarımburgaz IV çanak çömleğinden ayırmak mümkündür. Bazılarının üzerlerinde nokta baskı, sıg oluk ve derin kazımalı yivler bulunmaktadır. Yarımburgaz II çanak çömleğinin bazılarının Troas bölgesinin Kumtepe IC - Troia I'in el yapımı çanak çömleğiyle de

Res. 28-30: Tahribatı detaylandırmak üzere bölümlediğimiz haritaya göre, 5. bölümdeki tahribat.

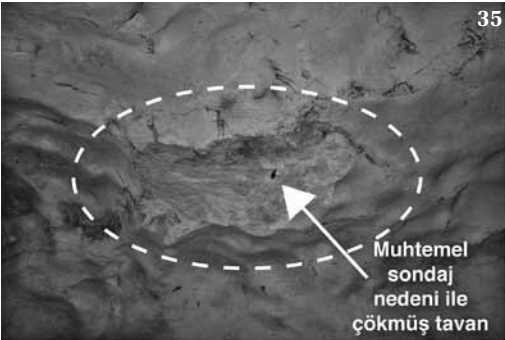
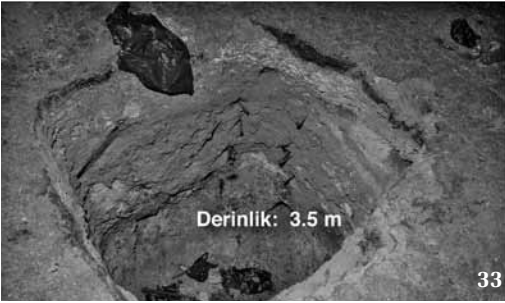

benzerlik gösterdiği görülmektedir. Balkan etkili çok parlak siyah renkli ve içi beyaz macun dolu derin yiv bezeli kap parçası diğerlerinden kolayca ayrılmaktadır (Res. 43-44).

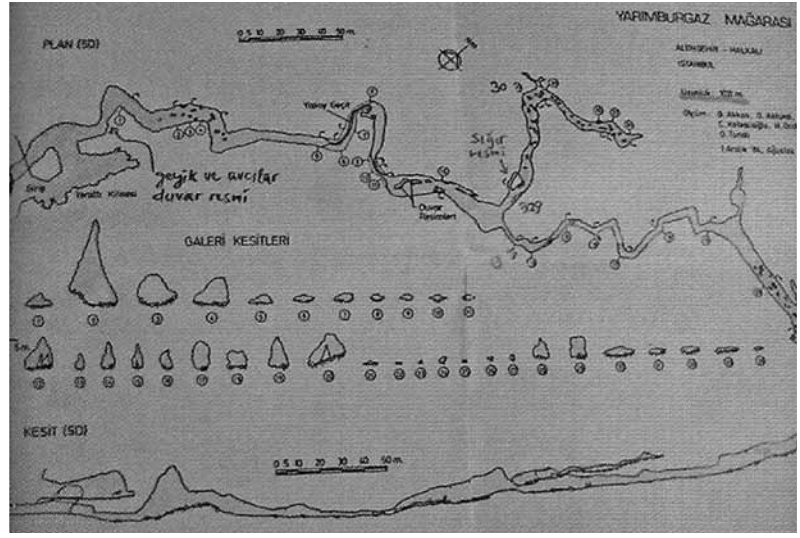
Teşekkür

Mağara içindeki araştırmalarımıza destek olan mağara araştırmacıları Dr. Metin Albukrek, Turgay Gönülalan, İlker Gürbüz, Gülhün Gürbüz, Gülşen Küçükali Üstün, Berk Üstün, Soner Yarkin ve Bülent Erdem'e, mağara içindeki resimlerin incelemesine katılan jeolog Prof. Dr. Hayrettin Koral'a ve 2015 yılı araştırma iznimizi gönderen Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Bakanlık Temsilcileri Sayın Elif Kavas ve Sayın Hüseyin Toprak'a, Başakşehir Kaymakamı Sayın Kazım Tekin'e, Başakşehir Belediye Başkanı Sayın Mevlüt Uysal ile belediye görevlilerine, araştırmalarımıza maddi, manevi, bilimsel destek sağlayan Kaptan Oğuz Cebeci'ye, raporun yayımlanmasını sağlayan Arkeoloji ve Sanat Yayınları editörü Sayın Nezih Başgelen'e ve Serdar Kıran'a çok teşekkür ederim. Boeing, Henkel, Unilever, Altaş ve Marport firmalarına destekleri için ayrıca teşekkür ederiz.

Res. 31-36: Tahribatı detaylandırmak üzere bölümlediğimiz haritaya göre, 6. bölümdeki tahribat.

Res. 37: Son yıllarda yapılmış, Çatalhöyük taklidi duvar resmi.

Res. 38:
Orijinal harita
üzerine sonradan
ilave edilmiş el
yazısı notlar.

Res. 39:
Son Neolitik,
figürin bacağı
ya da kap ayağı
parçası.

Res. 40:
Baykuş yüzü
insan betimli
kireçtaşı plaka.

Res. 41: Mikrolit ve yongalar.

Res. 42: Yarımburgaz V,
çanak çömleği.

Res. 43:
Yarımburgaz IV,
çanak çömleği;

Res. 44:
Yarımburgaz
IV-II, çanak
çömleği.

NOTLAR

1. Abdullah Bey 1869. "Die Umgebung des See's Kütschüctschekmetché in Rumelien", *Verhandlungen der K.K Geologischen Reichsanstalt* 12: 263-265; Abdullah Bey 1870. "Etudes géologique sur les environs de Constantinople, Yarim Bourgas, Macri Keuy-Sri Keuy", *Gazette Médicale d'Orient*; Abdullah Bey 1874. "Yarımburgaz Mağarası-Sur Yarim Burgaz Cave", *Gazette Médicale d'Orient (Mecmua-ı Tibbiye)*: 18-19.
2. Bousquet, R. 1900/1901. "Les grottes de Yarim-Bourgaz", *Echos d'Orient* 4: 295-302.
3. Kocacan, H. R. 1921. "Bir Mağara Nasıl Tetkik Olunur?", *Tedrisat Mecmuası* 61: 12-18.
4. Hovasse, R. 1927. "La grotte de Yarim Bourgas / Yarımburgaz Mağarası", *Darülfünun Fen Fakültesi Mecmuası* 5: 1- 19 (Fransızca), 396-422 (Türkçe).
5. Hubbard, G. E. 1932. "Turkish Grottoes of Yarim Burgaz", *Pan-American Geologist* 57: 321-328.
6. Kansu, Ş. A. 1966. "Haberler- Kazılar ve Marmara ve Trakya Bölgesinde Tarih Öncesi Araştırmaları", *Belleten XXX/119*: 491-492; Kansu, Ş. A. 1972. "Yarımburgaz (Küçükçekmece-İstanbul) Mağarası'nda Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Prehistorya Araştırmaları ve Tuzla Kalkolitiğinde Yeni Gözlemler", *Türk Tarih Kongresi VII/1*: 22-30, lev. 31-32.
7. Kökten, İ. K. 1963. "İstanbul'un Batısında Eskitaş (Paleolitik) Devrine Ait Yeni Buluntular", *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 20/3-4: 277-278, lev. 1; Kansu, Ş. A. 1966. "Haberler- Kazılar ve Marmara ve Trakya Bölgesinde Tarih Öncesi Araştırmaları", *Belleten XXX/119*: 491-492.
8. Özdoğan, M. 1988. "Yarımburgaz Mağarası 1986 yılı Kazı Çalışmaları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı V/II*: 323-346.
9. Arsebük, G. ve M. Özbaşaran 1994. "Yarımburgaz Mağaraları Pleistosen'den bir Kesit", *Türk Tarih Kongresi XI/1*: 17-27.
10. Yarımburgaz Mağarası 2008 yılına kadar Küçükçekmece sınırları içindeyken, 5747 sayılı kanunla yeni kurulan Başakşehir İlçesi sınırlarına alınmıştır.
11. Meriç, E. 2010. *Jeoloji ve Arkeoloji. İstanbul ve Yakın Çevresinin 8500 Yıllık Geçmişinden Kesitler*. Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul, s. 28.
12. M. Özdoğan ilk yayınlarında mağaranın en alt tabakalarını 400.000 yıla, sonraki yıllarda ise çoğunlukla 600.000 yıla tarihlemiştir. Son yayınlarında söz konusu tabakaları 600.000 yıl olarak tanımladığı için biz de bu tarihi kullanmayı uygun gördük. Bkz. Özdoğan, M. 2013. "İstanbul'un Tarih Öncesi", *Aktüel Arkeoloji* 37: 36-45.
13. Özdoğan, M. 1988. "Yarımburgaz Mağarası 1986 yılı Kazı Çalışmaları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı V/II*: 323-346; Özdoğan, M. 1990. "Yarımburgaz Mağarası", *Türk Tarih Kongresi XI/1*: 373-387, lev. 243-249.
14. Arsebük, G. ve M. Özbaşaran 1994. "Yarımburgaz Mağaraları: Pleistosen'den bir kesit", *Türk Tarih Kongresi XI/1*: 17-27; Arsebük, G., F. C. Howell, S. L. Kuhn, W. R. Farrand, M. Özbaşaran ve M. C. Stiner 2010. "The Cave of Yarımburgaz: Geological context and History of Investigation", F.C. Howell vd. (yay.) *Culture and Biology at a Crossroads The Middle Plesitocene Record of Yarımburgaz Cave (Thrace, Turkey)*: 1-28. İstanbul.
15. Hovasse, R. 1927. "La grotte de Yarim Bourgas / Yarımburgaz Mağarası", *Darülfünun Fen Fakültesi Mecmuası* 5: 1- 19 (Fransızca), 396-422 (Türkçe). Bu yayın Obruk Dergisi'nin 2013 yılı 6. sayısında günümüz Türkçesine çevrilerek tekrar yayımlanmıştır: 12-26; Kansu, Ş. A. 1963. "Marmara Bölgesi ve Trakya'da Prehistorik İskân Tarihi Bakımından Araştırmalar (1959-1962)", *Belleten XXVII/108*: 658-660.
16. J. Mellaart, *Çatal Hüyük, A Neolithic Town in Anatolia*. London, 1967, s. 173'te V. tabakanın 1 numaralı odasının duvarlarında birbirine benzer birkaç geyik avı sahnesi betimlenmiştir.
17. Meriç, E. 2010. *Jeoloji ve Arkeoloji. İstanbul ve Yakın Çevresinin 8500 Yıllık Geçmişinden Kesitler*. Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul.
18. Altun, M. 1993. "Yarımburgaz Mağarası Harita Çalışmaları", *Delta* 3: 25-27.
19. Bu konuda ayrıntılı bir makale için bkz. Dinçer, B., Y. Ozar, Y. G. Çakan ve M. Özbaşaran 2012. "Yarımburgaz Mağarasının Muhteşem Yokoluşu", *Cumhuriyet Bilim ve Teknik Dergisi* 1302/18-19, 2 Mart 2012.
20. Hovasse, R. 1927. "La grotte de Yarim Bourgas / Yarımburgaz Mağarası", *Darülfünun Fen Fakültesi Mecmuası* 5: 1- 19 (Fransızca), 396-422 (Türkçe).